

Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm 2026–2029

Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitssüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt poliitika põhialustest, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Programmi periood	4 aastat (2026-2029)
Peavastutaja	Justiits- ja Digiministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Esimese ja teise astme kohtud, Registrite ja Infosüsteemide Keskus, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet

Sissejuhatus

Tulemusvaldkonna eesmärgid on seatud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud „Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm“ koosneb kuuest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiits- ja Digiministerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertsi Instituut, Konkurentsiamet, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, esimese ja teise astme kohtud ning vanglateenistus. Programmi eesmärkide saavutamise, mõõdikute seiramise ja rahaliste vahendite planeerimise eest vastutab Justiits- ja Digiministerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ning vanglateenistuse strateegia 2023-2027.

Programm aitab saavutada riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmärgid.

- Õiguskas digitaliseerimine, s.o justiitsüsteemi infosüsteemide arendamine selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B).
- Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C).
- Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu vägivalda ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks, noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Muudatused programmi struktuuris:

Võrreldes perioodiga 2025-2028 on andmekaitsepoliitika ja Andmekaitse Inspeksiooni teenused liikunud digiühiskonna programmi. Lisaks on Registrate ja Infosüsteemide Keskuse ülesanded koondatud ühe tegevuse „Kesksete IT-teenuste osutamine“ alla.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava koos muudatustega

Tabel 1. Programmi eesmärk ja mõõdikud

Programmi eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.				
Programmi mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Koht Maailma vabaduse edetabelis <i>Allikas: Freedom House</i>	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“	Staatuse „vaba“
World Justice Project õigusriigi indeks <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitsüsteemi alakategoorias <i>Allikas: World Justice Project</i>	9	<15	<15	<15	<15

Kinnipeatavate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	117	<130	<120	<110	<110
---	-----	------	------	------	------

Tabel 2. Programmi rahastamiskava (tuhandetes eurodes)

	Eelarve		Eelarve prognoos		
	2025*	2026	2027	2028	2029
Programmi kulud kokku	203 330	209 015	209 848	222 171	228 096
Karistuste täideviimise korraldamine	71 228	77 403	75 159	75 191	75 175
Kesksete IT-teenuste osutamine	1 689	13 409	13 339	13 693	13 693
Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine	12 768	11 613	11 530	11 997	12 238
Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus	35 712	35 335	38 789	44 913	47 564
Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine	73 767	66 193	65 884	71 218	74 265
Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine	8 165	5 061	5 147	5 159	5 161

*2025. a kinnitatud eelarve, va amortisatsioon

Tabel 3. Programmi rahastamiskava täiendav informatsioon (tuhandetes eurodes)

	2024. a ülekantavate summa (piirmääraga vahendid)	2025. a riigieelarve II p.a. seaduse muudatused	VV reservide eraldised	Lõplik 2025.a programmi tegevuse eelarve	Selgitused
Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm	10 043	-2 512	582	8 113	
Karistuste täideviimise korraldamine	2 975	-330		2 645	2024. a ülekantavate vahendite info on avaldatud JDM kodulehel , Lisaeelarve info on Riigi Teatajas . VV sihtotstarbelisest reservist eraldatud vahendite info on avalikus dokumendiregistris .
Kesksete IT-teenuste osutamine	290	67		357	
Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine	783	-247		536	
Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus	592	-637		-45	
Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine	2 076	-359	582	2 299	
Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine	3 327	-1 006		2 321	

Hetkeolukorra analüüs

Õiguskord on oma olemuselt süsteemne ning pidevalt ajas muutuv. Samas on oluline, et säiliks selle stabiilsus ja selgus, tagades õiguse kasutajate teadlikkuse normidest ja võimekuse neid järgida. Õiguskord aitab tagada Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, inimeste heaolu, ühiskonna turvalisust ning võimaluse pakkuda selleks uuenduslikke lahendusi.

Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata õiguskaare digitaliseerimist. Tegevuse raames täiustatakse ja võetakse kasutusele uusi töökeskkondi, mis tagavad vajaliku teabe digitaalse kättesaadavuse ning andmete vahetuse. Eesmärk on masinloetavate andmete kasutuselevõtu kaudu hoida kokku kulusid, muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks.

Õigusloomepoliitika peab olema kaasav, ettenähtav ja teadmuspõhine, kus kodanikel on võrdne õigus õigusloomes kaasa rääkida. Õiguslike lahenduste väljapakkumisel hoidutakse üle reguleerimisest ja liigsest kiirustamisest, et aasta-aastalt vähendada õigusloome regulatiivset koormust. Oluline on hinnata regulatiivsete muudatuste mõjusid – keda ja kuidas plaanitavad muudatused mõjutavad. Senisest enam tuleks pärast seaduste rakendumist hinnata muudatuste tegelikke mõjusid, kasutades selleks järelhindamist. Eesmärgiks on vähendada õigusaktidest tulenevaid nõudeid, mis koormavad Eesti ettevõtjaid, mittetulundussektorit ja inimesi ning hinnata senisest kriitilisemalt uute nõuete vajalikkust, sh et EL nõudeid rakendataks miinimummääras. Iga õigusaktist tulenev nõue või kohustus peab olema põhjendatud, proportsionaalne ja ajakohane. Halduskoormust kasvatavate nõuete lisandumisel on selge, kellele ja kuidas koormus suureneb. Olulised on tegevused, mis on suunatud õigusloomeliste meetmetega halduskoormuse ja bürokraatia vähendamiseks. Riigid ei ole omavahelises konkurentsisis mitte ainult majanduse ja elukeskkonna, vaid ka õiguskorra poolest, kus riikide vahel on tekkinud reaalne konkurents ettevõtete jaoks atraktiivseima ärikeskkonna pakkumisel. Suurima tulu maksude ja loodud töökohtade näol saab riik, mis suudab kujundada kõige ettevõtjasõbralikuma ärikeskkonna.

Riigi institutsionaalne ülesehitus peab olema selge, läbipaistev, paindlik ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav. Varasemast veelgi olulisemaks on muutunud riigiasutuste töö läbimõeldud korraldamine, samuti isikute ja riigi vahelise suhtluse lihtsustamine. Eeltoodu tulemusena säilitame või parandame Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maailma vabaduse edetabelis on oluline säilitada „vaba“-staatus).

Jätakuvalt on oluline kõrgel tasemel aktiivselt panustada Euroopa Liidu ja rahvusvahelisse õigusloomesse, aidates ka sel tasandil kaasa hea õigusloome põhimõtete rakendamisele. Euroopa Liidu õigusloomes osalemisel arvestatakse võimalikult suures ulatuses riigisisese õigusloome põhimõtteid. Järgmiste aastate väljakutseks on seetõttu jätkuvalt Euroopa Liidu õiguse ülevõtmine ja rakendamine, mis moodustab mahuka osa ministeeriumi igapäeva tegevustest.

Tagada tuleb perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi inim- ja põhiõigusi kaitsev õiguskeskkond, sh rahvusvahelisel tasandil ja piiriülese koostöö raames. Soodsa ja kaasaegse ettevõtluskeskkonna loomisel ja Eesti konkurentsivõime tagamisel on oluline roll majandustegevust reguleerival seadusandlusel. Ettevõtlusega alustamine ja tegelemine peab olema arusaadav ja mõistlikult lihtne, sh tuleb nutikalt kasutada tehnoloogia ja digimaailma võimalusi riigi ja ettevõtjate vahelises suhtluses. Nii seadusandluse kui riikliku järelevalve kaudu peab riik tagama intellektuaalse omandi kaitse ning toetama vaba konkurentsi ja tõhusalt reageerima tegevustele, mis võivad seda kahjustada. Muu hulgas on oluline, et rõhk on ennetusel ning toetamisel.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – ootus turvalisele Eestile on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“¹. Ühelt poolt peavad olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskuulekale teele. Samuti peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (EKEI)) võimekuse kasvu ning süüteomenetluse digitaliseerimise. Oluline on investeerida nii EKEI seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse. Tagada tuleb võimalused kriminaalmenetluses sideandmete kasutamiseks.

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tõenduspõhisus ja tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumisena ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele, kui tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis puuduvad selleks vahendid. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamise vastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuursüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Kõikide nende teemade puhul on oluline kohalike omavalitsuste aktiivne kaasatus, sest nemad on kodanikele kõige lähemal. Seega kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud, ent kohalikul tasandil ellu viidud ning toimuma koostöös partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastast registreeritakse umbes 28 000 kuritegu (2023 aastal: 27 465; 2024 aastal: 28 345; 2025. aastal: 28 033), tõusuteel on varavastased kuriteod ja kelmused. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast üsna väike. Eestis peab vaid 2% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 10% (ulatuses riigiti 41%). Kuigi kinnipeetavate ning tapmiste ja mõrvade arv on jõudsalt langenud², siis on Eesti kinnipeetavate ning tapmiste suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged.³ Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii kinnipeetavate kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline pärast karistuse ära kandmist iseseisvalt õiguskulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui ka taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus). Avavanglate ja kriminaalhoolduse võimalused tuleb karistuse järgse õiguskuleka käitumise kinnistamiseks täielikult ära kasutada.

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Inimeste ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavam on nii erinevate õiguselukutsete teenused (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokatuur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) kui ka õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Olulisemad tegevused ja peamised väljakutsed

1. Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata **õiguskaare digitaliseerimist**. Kodanikesksete teenuste kujundamisel on vaja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks, luua juurde lihtsaid ning kättesaadavaid abi võimalusi. Eesmärk on masinloetavate andmete kasutuselevõtu kaudu hoida kokku kulusid, muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks. Näiteks jätkatakse digitaalse

² 2023. a juuli seisuga oli esmakordselt Eesti vanglates karistust kandmas alla 2000 kinnipeetava (03.07.2023: 1994).

31.12.2024 seisuga oli Eesti vanglates kokku 1637 kinnipeetavat, neist 330 vahistatuna. Tapmisi ja mõrvu registreeriti 2023 – 23 (<https://www.justdigi.ee/kuritegevus2023/tapmised-ja-morvad/>).

³ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

kriminaalmenetluse ja andmepõhise kriminaalpoliitika arendustega, mis võimaldavad menetluse ajal infot andmepõhiselt sisestada ja lugeda ning et karistuspoliitika oleks andmetel põhinev, mitte vaid käsitööna analüüsiv. Nii tagame paremini selle, et inimeste turvalisust puudutavaid poliitikavalikuid tehtaks tõenduspõhiselt. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Jätkame äriregistri ajakohastamist, et muuta see kasutajasõbralikumaks ja digiriigile sobivamaks. Selleks arendame majandusaasta aruande esitamise portaali nii, et äriühingute esitatud andmete põhjal muutuvad majandusaasta aruanded ca 90% ulatuses eeltäidetuks.

2. **Peatame uue halduskoormuse juurdekasvu** nii, et vältimatut uut halduskoormust lisava eelnõu korral koormust samal ajal ka vähendataks. Näiteks asume rakendama reeglit, et iga uue ettevõtjatele või kodanikele halduskoormust toova nõude kehtestamisel tunnistatakse kehtetuks üks olemasolevatest nõuetest.
3. Järgmiste perioodide väljakutseks on **kohtureformi läbiviimine ning täitemenetluse- ja maksejõuetusvaldkonna korrastamine**. Kohtureformi läbiviimine hõlmab endas nii kohtuhaldusmudeli muutmist, kohtumenetluse tõhustamist kui kohtute struktuuri kaasajastamist. Oluline on suurendada kohtute sõltumatust täitevvõimust, mille raames antakse kohtute haldusülesanded koos vastutuse ja tööks vajaliku paindlikkusega üle kohtutele ja vähendatakse kohtute vahelist killustumist ning kiirendatakse kohtute ja prokuratuuri tööd. Paindliku juhtimise võimaldamisega soodustatakse ka kohtute tõhusat tegutsemist võimalikes suurtes kriisides. Kohtumenetluste tõhustamisega muudetakse menetlused kiiremaks ja efektiivsemaks nii inimeste kui kohtute jaoks.
4. Lähiaastate sõlmküsimuseks on **väheneva kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste arvuga kohanemine** ja Vanglateenistuse tegevuse jätkuv efektiivsemaks muutmise, sh läbi e-lahenduste edasi arendamise. Seniste trendide jätkumisel tuleb Vanglateenistusel oma tegevust veelgi konsolideerida.
Vanglarendiga Rootsile antakse üks vangla (Tartu) välisriigi kinnipeetavate kasutusse ning värvatakse lisaks ca 250 täiendavat töötajat.
5. Keskenduda tuleb suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastasele võitlusele, **samuti järsult tõusule pööranud kelmuste ennetamisele**, laste ja noorte kaitsmisele narkokuritegevuse kahjuliku mõju eest, alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegude vastasele võitlusele ning **kriminaaltulu tuvastamisele, arestimisele ja konfiskeerimisele**. Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist.
6. Oluline on **sideandmete säilitamist ja kasutamist puudutavate regulatsioonide korrastamine**, et tagada võimalused kriminaalmenetluses sideandmete kasutamiseks. Sideandmete puudumisel võivad avastamata või tõendamata jääda nt korruptsioonikuriteod, internetikuriteod, mõrvad, narkokuriteod, inim- ja relvakaubitsejad jne.

Programmi tegevused

Meetme mõõdikud on identsed programmi mõõdikutega, mistõttu on need lisatud programmi tutvustuse juurde.

Programmi tegevus 1	Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine
Tegevuse eesmärk:	Avalik ja eraõigus, sealhulgas andmekaitseõigus, on nüüdisaegne, väärtustab põhiõigusi ja õigusriiki, toetab riigi ja ühiskonna toimimist. Õigusloome koordineerimisel tagatakse õigusloome kvaliteet, sealhulgas põhiseaduspärasus ja riigisisese õiguskorra süsteemsus, ning edendatakse andmepõhist ja kaasavat õigusloomet.

Tegevuse kirjeldus:

Riigi- ja haldusõiguse valdkonna seadusloome ja institutsionaalne ülesehitus peab olema selge ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav, kooskõlas põhiseadusega ja õigusriiklike väärtustega, samuti Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega ning arvestama riigisisese ja teiste riikide parima praktikaga. Haldustegevus peab olema läbipaistev ja vastutustundlik ning tasakaalus riigi, ettevõtete ja kodanike huvide vahel.

- Tugevdatakse põhiseaduslikkuse järelevalve põhimõtteid laiemalt, et hinnata nende vastavust Eesti vajadustele ning tuvastada võimalikud kitsaskohad.
- Tagatakse selged ja tõhusad valitsuskorralduse ja haldusorganisatsiooni alused, sh pööratakse eriti tähelepanu haldusjärelevalve toimimisele. Samuti hoitakse põhiseaduslikku tasakaalu avaliku ja erasektori ülesannete jaotuses, sh kontrollitakse, et ei toimuks riigi tuumikfunktsioonide delegeerimist haldusväliste isikutele ega ka riigi ülemäärast sekkumist valitsusvälisesse sfääri.
- Tagatakse kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav haldusõiguse üldosa ja halduskohtumenetlus, muuhulgas pööratakse tähelepanu automaatsete haldusaktide loomise ning suurprojektide menetlemise toetamisele.
- Tagatakse riikliku järelevalve ja korrakaitse jaoks loodud normide vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ja võimalustele, jälgides, et need oleks kooskõlas õigusriigi nõuetega. Riigi sekkuv tegevus peab olema võimalikult täpselt kontrollitav ning põhiõigusi vähimal võimalikul moel riivav. Eesmärk on, et riik ei võtaks endale ülemäärast riikliku järelevalve ülesannet seal, kus inimene saab end ise tsiviilõiguslikult kaitsta.
- Arendatakse koostööd Tartu Ülikooli jt ülikoolidega, et tagada õigushariduse kvaliteet ja juristide järelkasv.
- Toetatakse Eesti Teaduste Akadeemiat, et edendada Riigiõiguse Sihtkapitali kaudu riigiõiguse arengut.

Tänapäevasele infoühiskonnale sobiv õigusruum tagab isikuandmete ja salastatud teabe kaitse ning austab üksikisiku inimväärikust ja õigust eraelule, tagades riigi usaldusväärsuse andmete töötlemisel ja üldiseks kasutamiseks mõeldud teabe levi.

- Tagatakse isikuandmete kaitse, avaliku ja salastatud teabe ning muu andmehaldusega seotud õigusloome vastavus põhiseaduse ning EL-i ja rahvusvahelise õiguse nõuetele.
- Valdkonna õigusloomes kujundatakse arusaam, milliseid andmekaitseõiguse norme tuleb kehtestada seaduse tasandil ja mida reguleerida muude meetmetega (nt privaatsust suurendavate tehnoloogiate rakendamine).
- Korrastatakse praktikas kehtivaid arusaamu andmete avaldamise, säilitamise, ristikasutuse ja kustutamise kohta nii igapäevaselt kui ka erikordade ajal (nt lepatakse kokku massandmetöötluse lubatavuse tingimused).
- Justiits- ja Digiministeeriumi ja Andmekaitse Inspektsiooni vahelises koostöös suunatakse isikuandmete kaitse seaduse ning avaliku teabe seaduse rakenduspraktikat.
- Tõstetakse ühiskonna teadlikkust uute digitehnoloogiate tööpõhimõtetest ja inimeste õigustest andmekaitsevaldkonnas. See toimub esmajoonel andmehalduses tehnoloogia inimkeskse rakendamise põhimõtete selgitamise ning vastavate juhendmaterjalide väljatöötamise ja koolituste pakkumise kaudu. Suureneb Andmekaitse Inspektsiooni roll nende tegevuste elluviimisel.

- Edendatakse valdkonna ekspertide koostööd avalikus sektoris. See toimub lähiaastatel andmete juhtrühma õiguse alarühma eestvedamise kaudu, samuti osaletakse nõuandjana avaliku sektori digiprojektide (andmete paneel, liivakast, kompetentsikeskus) arendamisel.
- Osaletakse aktiivselt teabeõiguse kujundamisel rahvusvahelisel tasandil, juhendi- ja õigusloomes ning Euroopa Kohtu praktika kujundamises, sh osaletakse läbipaistvusmeelsete EL-i liikmesriikide formaadis.

Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamine peab olema võimalik ka ilma liigse riigipoolse sekkumiseta. Õigusriigis peab olema tagatud perekonnaelu ja eraelu puutumatuse ning omandiõiguse teostamise reeglistik.

- Ühiskonna sujuvaks toimimiseks jälgitakse tsiviil- ja ühinguõiguse sobitumist kaasaja muutuvasse keskkonda, et see arvestaks majandusarengutega ning samas pakuks stabiilset õigusraamistikku. Nende eesmärkide täitmiseks käsitletakse tsiviilõiguse ja ühinguõiguse teemasid ning kohturegistrite tegevust ja arendusi ühtse tervikliku teenusena alates õigusloomest ja lõpetades registriarendustega.
- Ühinguõigus käib kaasas muutuva majanduskeskkonna ja uuenevate ärimudelitega ning koostöös huvigruppidega töötatakse välja selleks vajalikud seadusmuudatused. Samuti vähendatakse äriregistriga seotud bürokraatiat ning otsitakse täiendavaid võimalusi automatiseerimise kasutamiseks.
- Eraõiguslike kaubandussuhete reguleerimisel tagatakse mõistlik tasakaal tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel. Tarbijate õiguste kaitse edendamisel arvestatakse pidevalt arenevat infotehnoloogiat ja muutuvat kaubanduse valdkonda, kus Euroopa Liit laiendab ühtsete reeglite kandepinda ning lepingute sõlmimine sidevahendite abil on muutumas normiks. Euroopa Liidu tarbijaõiguste valdkonda puudutavate direktiivide ülevõtmisel vajatakse varasemast veelgi enam reeglite selgust ja tasakaalu. Eesmärk on, et tarbija õigused ei jääks kaitseta üheski olukorras ning ettevõtjatele ei pandaks põhjendamatuid lisakohustusi.
- Seaduseelnõude väljatöötamise juures jälgitakse omandi kaitse ja eraelu puutumatuse põhimõttest kinnipidamist. Vajadusel tuleb piirata andmetele ligipääsetavust, et tagada parem isikuandmete ja eraelu kaitse ning riiklik julgeolek, aga säilitades sealjuures õiguskäibe jaoks vajalike andmete avalikkuse ja kättesaadavuse.
- Perekonnaõiguses lähtutakse põhiõigustest ning täpsustatakse lapse huvidest lähtumise põhimõttega seotud materiaal- ja menetlusõiguslikke norme. Selleks ajakohastatakse õigusakte ning viiakse muuhulgas sisse täpsustus, et hooldusõigusega seotud vaidlustes tuleb võtta arvesse peres esinenud vägivalda.

Õigusloomes järgitakse kokkulepitud õigusloomepoliitikat, st hea õigusloome tava, õigusloomepõhimõtteid ja -protsessi. Õigusloome kvaliteedi tagamiseks on vaja hoida ja arendada õigusloomejuristide kompetentse ja tagada õigusloomejuristide järelkasv.

- Jälgitakse kokkulepitud õigusloomenõuete täitmist, eelkõige seaduse väljatöötamiskavatsuste ja seaduseelnõude kooskõlastamise protsessis. Eraldi tähelepanu pööratakse väljatöötamiskavatsuste koostamisele, seaduseelnõude põhiseaduspärasuse analüüsile, ühtsele keeletoimetamisele ja seaduste järelhindamisele.

	<ul style="list-style-type: none"> Järjepidevalt tegeletakse õigusloome nõuete ja protsessi arendamisega, et tagada ajakohased ja üheselt järgitavad reeglid (hea õigusloome ja normitehnika eeskiri, mõju hindamise metoodika jm juhendid). Paindliku ja tõhusa õigusloome kaudu taotletakse regulatiivse koormuse vähenemist nii inimeste kui ka ettevõtete jaoks. Eesti õiguspõhimõtetest lähtuvalt kaitstakse Eesti huve uute Euroopa Liidu määruste ja direktiivide läbirääkimistel. Bürokraatia ja halduskoormuse vähendamiseks rakendatakse halduskoormuse tasakaalustamise reeglit, et iga uue ettevõtjatele, vabaühendustele või inimestele halduskoormust toova nõude kehtestamisel tuleb vähendada olemasolevat halduskoormust. Õigusloomejuriste koolitatakse, pakkudes nii õigusloomealaseid kui ka valdkondlikke erialakoolitusi. Jätkatakse õigusloomejuristide järelkasvu programmiga, et kindlustada õigusloomejuristide järelkasvu ja populariseerida õigusloomejuristi tööd. Edendatakse järjepidevat koostööd õigusloomejuristide, keeleteimetajate jt õigusloomeks oluliste partnerite vahel (Õiguskantsleri Kantselei, Riigikantselei, Riigikogu Kantselei, Presidendi Kantselei). Jätkatakse riigi koosloome keskkonna arendamist, et koondada kogu õigusloomeprotsess ühte keskkonda ning toetada kaasavat ja läbipaistvat õigusloomet. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
VTK kohustusega seaduseelnõu koostamisele eelneb VTK <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	62%	70%	75%	80%	80%
Olulise mõjuga eelnõude ja ilma VTKta koostatud eelnõude suhtes teostatakse järelhindamine <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	23%	60%	70%	80%	80%

Programmi tegevus 2	Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine
Tegevuse eesmärk:	Intellektuaalse omandi ja konkurentsivõime on nüüdisaegne, väärtustab põhiõigusi ja õigusriiki, toetab riigi ja ühiskonna toimimist ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda. Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tarbeks tagatakse intellektuaalse omandi kaitse, toetatakse innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, tõstetakse konkurentsialast teadlikkust ja tagatakse tõhus järelevalve konkurentsivaldkonnas. Kohtulikud registrid on usaldusväärsed, kättesaadavad ja toimivad tõhusalt.
Tegevuse kirjeldus:	Intellektuaalse omandi õigusraamistik toetab innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, on ajakohane ja arvestab valdkonnas esinevaid erisünaalisi huve. <ul style="list-style-type: none"> Autoriõiguse valdkonnas tagatakse ajakohane õigusraamistik ja selle arendamine järjepidevas koostöös valdkonna erinevate

osapoolte vahel (Kultuuriministeerium, õiguste omajad, advokatuur, lisaks ka toll, politsei, kohtud, prokuratuur).

- Tööstusomandi valdkonnas jätkub õigusraamistiku järjepidev korrastamine ja edendamine (sh EL-i algatustest tulenevalt) vastavalt muutuvatele majandustingimustele ja arenevale tehnoloogiale, tehes seda koostöös asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega (sh ettevõtlusorganisatsioonid, teadusasutused ja ülikoolid, õiguste omajad, advokatuur, toll, politsei, kohtud, prokuratuur).
- Nii autoriõiguse kui ka tööstusomandi valdkonnas osaletakse koostöös rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonide (WIPO ja EPO), EL-i Nõukogu ja Komisjoni ekspertgruppide, EL-i intellektuaalomandi ameti (EUIPO) ja teiste riikide patendiametitega.
- Uuendatakse Patendiameti rahastusmodelit, et tõsta õiguste kasutajate teadlikkust, luua uusi avalikke teenuseid ja tõsta olemasolevate teenuste kvaliteeti.
- Patendiameti tegevus ja teenused on suunatud õiguste omajate teadlikkuse suurendamisele ning teenuste (sh e-teenuste) kvaliteedi tõstmisele, samuti Patendiameti pädevuses olevate rakenduslike ülesannete täitmise tõhustamisele (sh autoriõiguse komisjoni tegevuse ümberkorraldamine koostöös Justiits- ja Digiministeeriumiga).
- Toetatakse legaalse sisu kättesaadavust (nt EUIPO vastavad algatused, teavitustöösse panustamine mh Patendiameti poolt jms).

Ausat ja moonutamata konkurentsi toetav õigusraamistik võimaldab ajakohaste meetmete rakendamist tõhusaks konkurentsijärelevalveks ja avaliku huvi kaitseks. Hästi toimiv konkurentsijärelevalve aitab tagada õiglast konkurentsikeskkonda ettevõtjatele, millest omakorda saavad kasu tarbijad.

- Õigusraamistiku uuendamiseks kaasajastatakse koondumiste kontrolli aluseid ja normistikku.
- Konkurentsiamet tõhustab uuendatud õigusraamistiku ning kaasajastatud infotehnoloogiliste lahenduste taustal järelevalvemenetlust, aga ka teadlikkuse tõstmist ja ennetustegevusi.
- Konkurentsioiguse valdkonnas edendatakse järjepidevat koostööd ettevõtjate esindusorganisatsioonide ja teiste valdkonna huvigruppide vahel.

Tõhusalt toimivad kohtulikud registrid pakuvad asjatundlikku teenust ning sõltumatut ja usaldusväärset infot konkurentsivõimelise ja läbipaistva ärikeskkonna tagamiseks.

- Äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kinnistusraamatut ja kommertsandiregistrit arendatakse järjepidevalt ning lõimitakse teiste avaliku sektori teenustega.
- Äriregistrit uuendatakse ja muudetakse kasutajatele mugavamaks majandusaasta aruannete esitamine. Kaugem eesmärk on võimaldada automaatset aruandlust (äriregistriga ühendatud aruandluskeskkond).
- E-äriregistri andmeid võimaldatakse tasuta ja mugavalt kasutada, et tagada ettevõtluskeskkonna läbipaistvus ja luua ettevõtjatele võimalusi uute teenuste kasutusele võtmiseks.

	<ul style="list-style-type: none"> • Äriregistri kannete tegemisel eelistatakse võimalikult lihtsaid ja automatiseeritud lahendusi, säilitades seejuures äriregistri andmete usaldusväärsuse. Muuhulgas luuakse eeldused ärinime kontrolli automatiseerimiseks. • Uuendatakse äriregistri ja kinnistusraamatu vananenud menetlustarkvara. • Tähtsustatakse tegevusi, mis on suunatud majandusaasta aruannete tähtaegsele esitamisele, ja otsitakse lisavõimalusi kõrvaldada selle kohustuse korduvad rikkujad äriregistrist ja äritegevusest. • Laevakinnistusraamatu pidamine antakse üle Transpordiametile. • Laiendatakse keskse kättetoimetamisteenuse kasutusala. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Ülemaailmne innovatsiooniindeks Global Innovation Index , <i>Innovation Output</i> ⁴ näitaja koht edetabelis	16	≤22	≤22	≤22	≤22
Maaailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking), äriseadusandluse tõhusus ⁵ (<i>business legislation efficiency</i>)	11	≤8	≤8	≤8	≤8

Programmi tegevus 3	Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus
Tegevuse eesmärk:	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ja uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on läbipaistev, tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning suudab avastada ka uusimaid kuriteoliike.
Tegevuse kirjeldus:	<ul style="list-style-type: none"> • Viime ellu kriminaalpoliitika põhialustes toodud tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust. Hindame kriminaalpoliitika mõjusid, mis hõlmab nii sotsioloogilisi ja muid uuringuid (nt alaealiste õigusrikkumiste uuring, korruptsiooniuring, reovee seire narkoainete suhtes) kui ka suurandmete (nt lobistidega kohtumiste andmete analüüs) ja ametliku statistika kasutamist (nt retsidiivsuse seire, kriminaalstatistika analüüs ja avaldamine); keskendume korduvkuritegevuse ennetamisele: toetame individuaalsetest vajadustest lähtuvate kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine). • Tegeleme õigussüsteemi vaatevälja sattunud noorte kuritegevuse vähendamise ja ennetamisega, sh koostöös kohalike omavalitsuste, vabasektori ja teiste riigiasutustega, aidates vältida püsiva

⁴ Indeksi koduleht: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020-appendix1.pdf

Mõõdiku selgitus GII indeksil on 2 alamindeksit:

- 1) *Innovation Input*: mõõdab elemente, mis võimaldavad innovaatilisi tegevusi.
- 2) *Innovation Output*: mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi majanduses.

GIi üldine skoor on nende kahe näitaja keskmine. **Mõõdame *Innovation Output* näitajat**, mis mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi ja väljundeid majanduses.

⁵ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>

	<p>rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist (soositakse kuni 21-aastaste noorte avavanglasse paigutamist ning seni kuni 21-aastastele mõeldud sekkumiste kasutamist ka vanemate, kuni 29-aastaste noorte hulgas).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist, mh vaimse tervise häire taustaga õigusrikkujatele (mobiilsed sekkumised, uued programmid); keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivald kuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald, sh vaimne vägivald ja muu usaldussuhtes toimunud vägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, sh kelmused, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod. • Kujundame karistus- ja kriminaalmenetlusõigust, et tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatust (kriminaalmenetluse tõhustamine, õigusaktide muudatused). Kriminaalkohtumenetluse uuendamise kõrval alustame tööd kohtueelse ja -välise menetluse revisjoniga, et tagada kiire, tõhus ja osapoolte õigusi parimal viisil arvestav kriminaalmenetlus, tagades võimalikult kiired, ent samal ajal kvaliteetsed ja inimesest lähtuvad menetlused. • Toetame taastava õiguse rakendamist igas menetluse etapis, sh karistuse kandmise faasis ja selle järgselt (taastava õiguse kontseptsiooni rakendamine, taastava õiguse teenuste kättesaadavuse parandamine, taastaval õigusel põhineva organisatsioonikultuuri juurutamine haldusalas, inimeste koolitamine). • Seame ohvrite huvid menetluses esikohale, ohvrite kaitsel hõlmatakse ka teised olulised asutused (nt sotsiaal- ja meditsiinasutused). Süüdimõistetute riigi kasuks väljamõistetud summasid ja süüdimõistetutelt konfiskeeritud varasid kasutatakse sihtotstarbeliselt kuriteoennetuses või -ohvrite toetamiseks. • Valmistume uute kuritegude ennetamiseks ning neile reageerimiseks (nt tehisaru poolt toime pandud võimalikud teod). • Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi (juhtimislauad ja andmeanalüütika, andmelao JAAK edasised arendused) ja arendame avalikkusele suunatud statistikakeskkonda. • Arendame infosüsteeme, kohtueksperdiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses (nt erioskustega konsultandid prokuratuurides), et kriminaalpoliitika oleks tehnoloogiliselt mitu sammu õigusrikkujatest eespool. Kriminaalmenetluse tõhusamaks muutmiseks digiteeritakse õiguskaar, tõstetakse inimressursi kompetentsi ning värvatakse juurde inimesi. • Pöörame tähelepanu kuritegevuse tulususe vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendame vara konfiskeerimise võimekust. Töötatakse välja lahendused kriminaalse tegevuse kaudu teenitud varade kiiremaks ja laiemaks konfiskeerimiseks. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	28 345	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	7%	<6%	<6%	<6%	<6%

Vägivaldsete surmade arv (tapmiste ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	18	<13	<11	<11	<11
--	----	-----	-----	-----	-----

Programmi tegevus 4	Karistuste täideviimise korraldamine
Tegevuse eesmärk:	Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Vanglateenistuse suurmaks väljakutseks on kohanemine riigieelarve kärpete ja väheneva kinnipeetavate arvuga. Vanglateenistus tagab eraldatud eelarve piires igapäevaselt vanglakohiti kuni 1700 kinnipeetavale (süüdimõistetud ja vahistatud) kolmes asukohas (Tallinn, Tartu, Jõhvi) ning korraldab arestimaja teenuse toimimise Tallinna, Tartu ja Viru vanglas. Karistuse kandmist jätkab avavanglas igapäevaselt ca 230 kinnipeetavat. Kriminaalhooldusametnike järelevalve võimekus on igapäevaselt kuni 3000 inimest ning vastuvõetud on tagatud igas maakonnas.</p> <p>Vanglateenistuse järgnevate aastate peamine eesmärk on kohandada oma tegevust ja taristu kasutust vastavalt kinnipeetavate ning kriminaalhooldusala arvu muutustele ning nende profiilile. Lähtutakse eeldusest, et õigusrikkujate arv langeb ka edaspidi. Tallinna vangla kasutus hoitakse maksimaalsena, vanglad ja kriminaalhooldus tegutsevad piirkondlikkuse põhimõttel, vajadusel spetsialiseeruvad vanglas/kriminaalhoolduses erinevad üksused/ametnikud töötamiseks kindlate sihtrühmadega.</p> <p>Vanglateenistuse tegevus seab eesmärgiks dünaamilise turvalisuse, st head suhted ja prosotsiaalne kontakt õigusrikkujate ja personali vahel. Fookus on lisaks taastava õiguse ning traumateadliku organisatsiooni põhimõtete rakendamisel. Eeltoodu aitab luua inimlikku ning kasutajakeskset karistusaja planeerimist ja toetab õigusrikkujat vabanemiseks ette valmistumise teel. Selleks tuleb ametnike oskusi järjepidevalt arendada ning koolitada neid uute ja kaasaegsete lähenemisviiside rakendamiseks, sh pidev töö ametirollide ning kompetentside kaasajastamiseks. Vanglateenistujatele vajalike oskuste andmisel on peamiseks partneriks Vanglateenistuse kolledž.</p> <p>Vanglateenistuse töökorraldust ja meetodeid kohandatakse vastavalt kinnipeetavatele ning suurendatakse tähelepanu vabanemiseks ettevalmistamisele läbi lühiajaliste väljasõitude, avavangla ning kriminaalhooldustöö võimaluste maksimaalse kasutuse. Eriline tähelepanu on kriminaalhooldustööl, sh on eesmärgiks suurendada tähtaegse vanglakaristuse kandmise asemel üleminekut kriminaalhooldusametnike järelevalve alla ning suurendada kriminaalhoolduse eduka läbimise osakaalu. Kriminaalhooldusametnike tegevuse põhipingutus on kriminaalhooldusala käitumise muutumine õiguskuulekaks katseaja jooksul ning vanglakaristuse kohaldamise ennetamine.</p> <p>Vanglateskkond peab võimalikult suurel määral peegeldama ühiskonna elu vabaduses, et oma karistuse ära kandnud inimene suudaks vabanedes ühiskonnas iseseisvalt ja õiguskuulekalt toime tulla. Vanglates tuleb tagada kõigi seal viibivate inimeste turvalisus ning inimväärikad</p>

vangistamistingimused, sh täiskasvanulikke otsustusõigust ja privaatsust tagav keskkond, mis hõlbustab hilisemat ühiskonda naasmist. Inimeste õiguskuulekale tee suunamine saavutatakse läbi erinevate taasühiskonnastavate tegevuste ning sotsiaalprogrammide. Vanglas võimaldatakse omandada haridust samal tasemel kui vabaduses koostöös haridussüsteemiga, kus nii üld- kui kutseharidust pakuvad piirkondlikud õppeasutused. Koostöös kutsekoolidega on võimalus pakkuda lühemaid kursuseid kinnipeetavate tööoskuste parandamiseks, et anda neile senisest parem ettevalmistus vabanemisel tööturule naasmiseks. Kõikides vanglates pakutakse riigikeele õpet sarnastel alustel nagu seda tehakse vabaduses.

Kinnipeetavate arvu vähenemine ja lühenenud karistusajad on loonud vajaduse korraldada ümber senine kinnipeetavate tööhõive mudel. Tööhõives keskendutakse kahele aspektile: tööharjumuse kujundamine ning oskuste õpetamine. Rõhk on era- ja riigisektori kaasamisel, mille läbi pakkuda kinnipeetavate muutuva profiili ja karistusaegade lühenemise valguses mitmekesist tööhõivet, mis toetab nende õiguskuulekat teed vabaduses. Kinnipeetavad saavad jätkuvalt töötada erinevates keerulisemaid oskuseid nõudvates valdkondades, nagu puidu- ja metallitööstus, kuid järjest enam suureneb vajadus lihtsamate tööde järele nagu näiteks komplekteerimine.

Tervishoidu vanglates korraldab alates 01.07.2024 Tervisekassa. Enim kuritegevust soodustavate haiguste (nt sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide) ravi ja nõustamisprogrammide läbiviimine peab olema olulisel kohal. See eeldab mh sõltuvuse hindamist kohtueelse menetluse ajal ning narkomaania, alkoholismi, seksuaalsõltuvuse ning vaimse tervise häirete ravi ja nõustamise kättesaadavust abivajavatele nii vanglas kui ka väljaspool.

Koostöö ja võrgustikutöö erinevate partneritega on oluline. Kohalike omavalitsuste tegevus, iseäranis ennetustöö ja tugi õigusrikkujatele ning eritählepanu laste ning noorte arengu toetamisele, on märkimisväärse tähtsusega. Vanglateenistuse ametnike kompetentsi, oskuseid ja informatsiooni saab omavalitsuste tasandil paremini ära kasutada, prioriteetne on kriminaalhooldusametnike eestvedamise võimekuse suurendamine võrgustikutöös õigusrikkujatega.

Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus, kaasaegsed töövahendid ja konkurentsivõimeline tasu. See on võtmetähtsusega ka riigi sisejulgeoleku tagamisel, milles vanglateenistusel on oma kindel roll. Kriminaalhooldusametnike ettevalmistuse tasemel on oluline roll korduvkuritegevuse vähendamisel vanglast vabanenute ja tingimisi vabastatute hulgas.

Jätkatakse tööd digitaalsete lahenduste ja tööprotsesside arendamisega. Tegeletakse erinevate kinnipeetavatele mõeldud e-lahenduste (sh kriminaalhooldusportaal, vangiportaal, videokohtumiste portaal) edasiarendamisega, mis toetavad taasühiskonnastumist ning õiguskuulekat elu karistuse kandmise ajal ja selle järgselt. Ametnikele pakutavatest e-teenustest on suurematest projektidest kavas tegeleda

	<p>pääsla infosüsteemiga, K-raha⁶, uue riskihindamise platvormi ja vangiregistri mobiilivaate arendamisega.</p> <p>Vanglateenistuse juhtimises kasutatakse andmeid igapäevaselt, tagatud on nende igapäevane kättesaadavus organisatsioonis ning eesmärgiks on andmete kokku viimine teiste riiklike infosüsteemide andmetega. Selle tulemusel võtame kasutusele järjest enam dünaamilisi juhtimislaudu, mis parandab tegevuse ja otsuste kvaliteeti.</p> <p>Täiendavalt panustab vanglateenistus laiapindsesse riigikaitssesse ning osutab ametiabi siseturvalisuse tagamisel, mis eeldab ka vajalikku varustust ja väljaõpet.</p> <p>Vanglarendiga Rootsile antakse üks vangla (Tartu) välisriigi kinnipeetavate kasutusse ning värvatakse lisaks ca 250 täiendavat töötajat.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	88%	80%	80%	80%	80%
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	30%	<35%	<35%	<35%	<35%
Edukalt kriminaalhoolduse läbinute osakaal	81%	79%	80%	84%	84%
Vanglateenistuse usaldusväärsus <i>Allikas: Turu-Uuringute AS</i>	85%	85%	85%	85%	85%

Programmi tegevus 5	Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine
Tegevuse eesmärk:	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus toimib usaldusväärset ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Õigusemõistmine on Eestis sõltumatu. Keegi ei saa väljastpoolt kohtuvõimu sekkuda kohtuniku töösse. Kohtud ise kinnitavad oma tööjaotusplaanid, millega määratakse, millised kohtunikud milliseid asju lahendavad. Täidesaatev riigivõim ei korralda kohtunike valikut, distsiplinaar- ega muid personaliküsimusi ning koolitusi.</p> <p>Seadusloome, seaduses ette nähtud ulatuses tugiteenuste ja digitaliseerimise korraldamine on Eestis parlamentaarse protsessi ja poliitilise vastutuse osaks. Kohtuhalduse eest vastutav minister teeb olulisemad otsused koostöös kohtutega. Kohus on ühiskonnas viimane aste õigusrahu tagamiseks. Kohtumenetlus on kulukas, mistõttu on oluline arendada läbi digitaalsete lahenduste ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteoennetusse, perelepitusse ja taastavasse õigusesse laiemalt. Kui juba õigusvaidlus või</p>

⁶ K-raha on kinnipeetavate rahaliste vahendite arveldussüsteem ehk konto, millega kinnipeetav saab nt teha oste vangla e-poest. Rahalised vahendid laekuvad sinna nt vanglas teenitud töötasuna või kui tal on vanglasse tulles raha kaasas, lisaks lähedase rahalise ülekandega.

	<p>õigusrikkumine tuuakse kohtu ette, siis peame pakkuma kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Sel eesmärgil viiakse läbi kohtureform, mille raames:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tagame õigusemõistmise kättesaadavuse (eeskätt digiligipääsude laiendamisega). Jälgime ja uuendame pidevalt kohtute töökoormuse näitajaid; • otsime võimalusi kohtumenetluse tõhustamiseks ja kulude kokkuhoiduks, sealhulgas valmistame ette vastavaid õigusloomelisi algatusi, näiteks seadusemuudatused kohtumenetluse tõhustamiseks kõikides menetlusharudes ning kohtu alluvusest õigusemõistmisega mitte seotud menetluste väljaviimiseks; • töötame välja digilahendusi andmepõhisteks menetlustoiminguteks, lähtudes andmete ühekordse sisestamise ja taaskasutamise põhimõtetest, et muuta kohtumenetlus läbipaistvamaks ja vähendada halduskoormust; • toimub üleminek digitaalsetele kohtutoimikutele süüteomenetluses. Varustame kohtusaalid videokonverentsiseadmetega, et võimaldada menetlusosalistel virtuaalselt istungil osaleda. Samuti tuleb kvaliteetse helisalvestise saamiseks välja vahetada kohtusaalide amortiseerunud helisüsteemid; • aitame parandada õigusemõistmise läbipaistvust (eeskätt parem digiligipääs kohtuteabele ning selgemad ja üle menetlusliikide ühtsemad reeglid kohtulahendi, kohtutoimiku ja kohtuistungi avalikkusele); • tagame kohtumajade turvalisuse ning digitaalse kohtuteabe kaitstuse; • suurendame kohtute vastutust ja otsustusõigust kohtute arendamisel ja haldamisel ning valmistame selleks ette vajalikud seadusemuudatused; • kaasajastame kohtunikuametit, leevendades selleks kohtuniku ametikitsendusi, sealjuures loome kohtunike tagasisidestamise süsteemi. • Kaasajastame kohtute struktuuri, luues efektiivsemad lahendused kohtute juhtimiseks. <p>Maksekäsu kiirmenetluses⁷ lahendatakse üle poole kohtu ette toodud tsiviilvaidlustest ning see arv kasvab kiiremini kui hagiavalduste arv. Uuendame järjepidevalt maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi, et märgatavalt vähendada tehnilist tööd menetluses, suurendada automatiseeritust ja võtta kasutusele parimad teadaolevad tehnoloogilised lahendused.</p> <p>Tagame õigusabi kättesaadavuse neile, kelle õigused jääksid majandusliku seisundi tõttu kaitseta. Justiits- ja Digiministeerium korraldab selleks riigi õigusabi teenust advokatuuri (määratud kaitsjad süüteomenetluses, määratud esindajad muudes menetlustes) ning riigi toetatud esmase õigusnõu teenuse kaudu. Muudame digitaalsetele õigusteennustele ligipääsu kasutajasõbralikumaks.</p> <p>Tsiviiltaite- ja maksejõuetuse valdkonnas tegeleme järgmiste teemadega:</p> <ul style="list-style-type: none"> • käivitame 2025. aastal ühtse riikliku täitmisregistri, mis annab täieliku ülevaate kõigist täiteasjadest (sh Maksu- ja Tolliameti omadest) ning mis pakub lisaks e-aresti lahendust, mida võlgniku ja muu menetluse osalise pangaarve automatiseeritud kontrollimiseks ja arestimiseks saavad kasutada lisaks kohtutäituritele ja Maksu- ja Tolliametile ka uurimisasutused; • tegeleme valdkonna õigusaktides (täitemenetluse seadustik, kohtutäituri seadus, kohtutäiturimäärustik) suuremate kitsaskohtade ning aktide kaasajastamisega; sh vaatame üle ja kaasajastame täitemenetluses sissetuleku arestimise regulatsiooni;
--	---

⁷ Maksekäsu kiirmenetlus võimaldab võlausaldajal hagimenetlusest kiiremini, väiksema tõendamiskoormuse ja väiksemate kulutustega saada täitedokument ehk maksekäsk. Maksekäsu kiirmenetluse poolteks on avalduse esitaja (elatis avalduse puhul on avaldajaks laps/lapsed ning nende esindaja) ja võlgnik. Maksekäsumenetluses ei toimu kohtuistungit ja kohus lahendab maksekäsu kiirmenetluse avalduse selle saamisest alates kümne tööpäeva jooksul. Avaldajal on õigus esitada nõue ka hagimenetluses, kuid mitte samal ajal maksekäsu kiirmenetlusega. Maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamisega peatub nõude aegumistähtaeg. Maksekäsu kiirmenetluses esitatav nõue ei tohi ületada 8000 eurot (sealhulgas kõrvalnõuded, näiteks intressid ja viivised).

	<ul style="list-style-type: none"> osaleme Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumi koostöös juhitavas projektis, et analüüsida riiginõuete sundtäitmise ümberkorraldamise võimalusi; otsime võimalusi maksejõuetusmenetluse digiteerimiseks (eeskätt menetluse andmepõhiseks muutmine, masinloetavate andmete kasutuselevõtt, digiligipääsude loomine menetlusosalistele jms). Digiteerimine hõlmab kõiki asjaosalisi alates menetlusosalistest ja lõpetades pankrotihalduri ja järelevalveeksperdiga. Menetluse digiteerimine ja andmepõhisus suurendab maksejõuetusmenetluse läbipaistvust, aitab kiiremini tuvastada maksejõuetuse põhjuseid ning tuvastada menetluste kulukust riigile ja menetlusosalistele; vaatame üle pankrotihalduri kutsetegevuse raamistiku, kaasajastame kutset ja kõrvaldame kutsetegevusega seotud suuremad kitsaskohad. <p>Jätkame koostöös vabakutsete (notarid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid) esindusorganisatsioonidega koostööd valdkondade kaasajastamisel (eeskätt viime lõpuni juba alustatud õigusloomelised tegevused, nt notari tasude eelnõu ning kaasajastame vabakutsete tegevust reguleerivaid rakendusakte).</p> <p>Eestis tegutsevad vaba elukutsena ka vandetõlgid, keda Justiits- ja Digiministeerium on eksamineerinud õigustõlke valdkonnas. Vandetõlgi antud kinnitused on võrdsustatud notariaalse kinnitamisega. Vandetõlkidele on pandud riiklik ülesanne tõlkida Riigi Teatajas avaldatud seadusi ja välislepinguid. Korraldame vandetõlgi eksameid keelesuundadel, kus praktikas on vandetõlgi vajadus.</p> <p>Oleme ette valmistanud Riigi Teataja uuendamise, et pakkuda kasutajale veelgi rohkem võimalusi õigusteabe saamiseks. Looime kasutajaid kaasates võimaluse saada õigusteavet arusaadavamalt koos seonduva lisateabega ja jälgida paremini kehtiva õiguse muutumist ajas. Koondame Riigi Teatajasse jätkuvalt olulist õigusteavet, sh kohtuväliste menetluste, õiguskantsleri seisukohtade ja EL õigusega seonduvat. Uuendatud Riigi Teatajas võtame kasutusele võimaluse lisada korporatiivseks kasutamiseks kommentaare ja arvamusi.</p> <p>Juurutame võimalused kasutada ajakohaseid terviktekste ilma võrguühenduseeta. Teeme uuendatud Riigi Teatajas kättesaadavaks keeletehnoloogilised lahendused, sh seadustes määratletud terminite tähendused. Osaleme õigusterminite tõlkeaparatuuri väljaarendamisel ning Justiits- ja Digiministeeriumi algatusel Haridus- ja Teadusministeeriumi juhitavas eesti keele automaatfunktsioonide ja keskse tõlkevärava väljaarendamises. Võtame õigusaktide tõlkimise korraldamisel ja tõlkimisel koostöös vandetõlkidega kasutusele tõlkevärava, mis võimaldab tõlkida kvaliteetsemalt ning tõhusamalt masintõlke ja sellega seotud terminibaaside ühendamise.</p> <p>Automatiseerime kaasaegseid IT lahendusi kasutades kogu Riigi Teataja avaldamisprotsessi, et loobuda mahukast käsitsi andmete töötlemisest ja tagada edaspidi ressursi kokkuhoid.</p> <p>Ametlikes Teadaannetes koondame üldsuse ja kogukonna teavitamiseks mõeldud teadaanded, kus analüüsime teadaannete avaldamise eesmärkide täitmiseks avaldatavate teadaannete hulka, hindame nende avaldamise vajalikkust ja populariseerime Ametlike Teadaannete kasutamist. Uuendame Ametlike Teadaannete tehnoloogilist platvormi ja parandame kasutusmugavust.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Pikkade menetluste	Tsiviilasjad: HMK- 25,0%; PMK – 22,4%;	Rohkem kui aasta vanuseid	Rohkem kui aasta vanuseid	Rohkem kui aasta vanuseid	Rohkem kui aasta vanuseid

osakaal kohtutes <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	TMK – 12,6%; VMK – 21,2%; Üldmenetluses Kriminaalasjad: HMK 19,2%; PMK – 7,7%; TMK – 16,4%; VMK – 5,4%; Haldusajad: TlnHK – 8,4%; TrtHK – 26,7%	tsiviil- ja haldusasu ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	tsiviil- ja haldusasu ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	tsiviil- ja haldusasu ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	tsiviil- ja haldusasu ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %
--	---	--	--	--	--

Programmi tegevus 6	Kesksete IT-teenuste osutamine				
Tegevuse eesmärk:	Kesksete IT-teenused on osutatud				
Tegevuse kirjeldus:	Registrite ja Infosüsteemide Keskus osutab haldusala välistele asutustele erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendustega seotud teenuseid, sh dokumendihaldussüsteemi haldamine ja arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine.				
Tegevuse mõõdik	Tegelik 2024	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)	Sihttase (2029)
Vastavus teenustaseme lepingule <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele

Programmi juhtimiskorraldus

Programm on valminud koostöös asjaomaste haldusala asutustega justiits- ja digiministri juhtimisel. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegia protsessiga nelja aasta lõikes ja täpsustatakse ühe aasta lõikes riigieelarve protsessi raames. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi tegevuste elluviimisesse panustavad kõik valitsemisala asutused. Tulemusinfo ja ressursside kasutamist seiratakse juhtkonna poolt jooksvalt. Programmi rakendamise kohta koostatakse igal aastal tulemusaruanne, mis esitatakse Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile. Iga-aastased tulemusaruanded on avalikustatud ministeeriumi kodulehel.

Lisa 1. Programmi teenuste kirjeldus

Õigusriigi programm
2026-2029 LISA 1.docx

Lisa 2. Teenuste rahastamiskava (tuhandetes eurodes)

Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm	Eelarve	Eelarve prognoos		
	2026	2027	2028	2029
Programmi kulud kokku	209 015	209 848	222 171	228 096
Karistuste täideviimise korraldamine	77 403	75 159	75 191	75 175
Inimväärikas karistuste täideviimine	74 960	72 755	72 755	72 755
Karistuste täideviimise üldjuhtimine	2 443	2 404	2 436	2 420
Kesksete IT-teenuste osutamine	13 409	13 339	13 693	13 693
IT teenused Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalale	12 654	12 603	12 957	12 957
IT teenused teistele valitsemisaladele	756	737	737	737
Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine	11 613	11 530	11 997	12 238
Autoriõiguse seadusest tulenevate ülesannete täitmine	0	0	0	0
EPO edasikantavad lõivud	1 400	1 350	1 320	1 280
Kaubamärgi, disainilahendi registreerimise taotlemine	884	874	874	874
Kohtulike registrite arendamine ja haldamine	545	539	543	544
Kohtulike registrite pidamine	3 278	3 365	3 854	4 133
Konkurentsijärelevalve teostamine	1 215	1 187	1 187	1 187
Leiutiste õiguskaitse taotlemine	968	954	954	954
Majandusregulatsiooni rakendamine	1 450	1 410	1 410	1 410
Registrite pidamine ja andmebaaside haldamine	492	484	484	484
TOAK	220	215	215	215
UPT maksed	641	637	637	637
Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas	521	514	519	519
Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus	35 335	38 789	44 913	47 564
Alkoholiekspertiis	2	2	2	2
Arstlik kohtutoksikoloogia ekspertiis	105	102	98	98
DNA ekspertiis	1 828	1 638	1 405	1 405
Dokumendiekspertiis	190	185	178	178
Hõõglambiekspertiis	3	3	3	3
Hääleekspertiis	88	85	82	82
Infotehnoloogiaekspertiis	359	350	337	337
Isiku kohtuarstlik ekspertiis	493	481	463	463

Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm	Eelarve	Eelarve prognoos		
	2026	2027	2028	2029
Jäljeekspertiis	104	101	98	98
Kiuekspertiis	7	6	6	6
Kogukonnaga seotud kuritegude menetlemine	13 693	13 834	15 233	16 035
Komisjoniline kohtupsühhaatriaekspertiis	741	637	631	631
Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine	4 190	7 858	12 202	13 556
Kujutiseekspertiis	73	71	68	68
Käekirjaekspertiis	285	278	267	267
Lasujäägiekspertiis	9	9	9	9
Liiklustehniline ekspertiis	407	397	381	381
Lõhkeaineekspertiis	53	52	50	50
Lõhkeseadeldise ja plahvatuse ekspertiis	65	63	61	61
Metalliekspertiis	73	71	68	68
Narkootilise aine ekspertiis	555	541	521	521
Põlevvedeliku ekspertiis	124	121	116	116
Raskete peitkuritegude menetlemine	8 027	8 125	8 987	9 481
Relvade ekspertiis	307	300	289	289
Surnu kohtuarstlik ekspertiis	2 058	2 010	1 937	1 937
Sõrmejäljeekspertiis	731	718	698	698
Toksikoloogiaekspertiis	649	635	613	613
Tulekahjuekspertiis	87	85	82	82
Värvkatteekspertiis	32	31	30	30
Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine	66 193	65 884	71 218	74 265
Ametlike Teadannete väljaandmine	424	418	422	423
Esmatasandi õigusabi korraldamine	1 197	1 191	1 195	1 195
I ja II astme kohtute arendamine ja haldamine	359	353	357	358
Maksejõuetuse teenistus	406	406	406	406
Omaavalitsuste üksikaktide järelevalve	460	453	457	458
Riigi Teataja väljaandmine	424	418	422	423
Riigi õigusabi korraldamine	5 932	5 926	5 930	5 931
Vabakutsete arendamine ja järelevalve	663	656	661	661
Õigusemõistmine I ja II astme kohtutes	56 327	56 063	61 367	64 410
Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine	5 061	5 147	5 159	5 161
Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine	1 025	1 019	1 023	1 024
Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine AÕ valdkonnas	3 482	3 581	3 585	3 585
Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine tsiviil- ja ühinguõiguse valdkonnas	553	547	551	552